

VAI TRÒ ĐẶC BIỆT CỦA PHÁP LUẬT TRONG ĐỜI SỐNG XÃ HỘI VÀ XÂY DỰNG NHÀ NƯỚC PHÁP QUYỀN

✍ ThS. Nguyễn Duy Đô

● **TÓM TẮT:** *Pháp luật có vai trò đặc biệt quan trọng trong đời sống xã hội. Vì pháp luật không chỉ là công cụ để nhà nước quản lý xã hội; phương tiện để công dân thực hiện bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp của mình, mà còn tạo môi trường thuận lợi cho sự phát triển của ý thức đạo đức, lành mạnh hóa đời sống xã hội và góp phần bồi đắp những giá trị mới. Tuy nhiên, không phải ở đâu và lúc nào pháp luật cũng được tổ chức thực thi hiệu quả để xã hội phát triển tốt hơn... Bài viết, một mặt khẳng định vai trò quan trọng của Pháp luật trong đời sống xã hội, trong xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN; mặt khác phân tích thêm những mặt được và mặt còn bất cập, hạn chế để từ đó cùng các chuyên gia đưa ra những giải pháp nhằm tổ chức thực thi pháp luật tốt hơn, đạt hiệu quả cao hơn trong xây dựng một xã hội tốt đẹp, văn minh...*

● **Từ khóa:** *Vai trò pháp luật, quản lý xã hội, nhà nước pháp quyền, hiệu quả thực thi pháp luật*

● **ABSTRACT:** *Law holds a particularly important role in social life. It is not only a tool for the State to govern society and a means for citizens to exercise and protect their legitimate rights and interests, but also creates a favorable environment for the development of moral consciousness, helps to foster a healthy social life, and contributes to shaping new values. However, the law is not always effectively implemented in all places and at all times to ensure the betterment of society. This article both affirms the essential role of law in social life and in building a socialist rule-of-law state, and analyzes the achievements as well as the limitations and shortcomings in legal enforcement. On that basis, it presents solutions, in consultation with experts, to improve the effectiveness of law implementation toward building a better and more civilized society.*

● **Keywords:** *Role of law, social governance, rule-of-law state, effectiveness of law enforcement.*

Ngày nhận bài: 27/6/2025

Ngày bình duyệt: 04/7/2025

Ngày duyệt đăng: 10/7/2025

Pháp luật là hệ thống các quy tắc xử sự chung do Nhà nước ban hành, mang tính bắt buộc và được bảo đảm thực hiện bằng quyền lực của Nhà nước. Trong công cuộc đổi mới đất

nước hiện nay, việc tăng cường vai trò của pháp luật được đặt ra như một tất yếu khách quan. Điều đó không chỉ nhằm mục đích xây dựng một xã hội có trật tự, kỷ cương, văn minh, mà còn hướng đến bảo vệ và phát

triển các giá trị chân chính, trong đó có ý thức đạo đức.

VAI TRÒ CỦA PHÁP LUẬT TRONG ĐỜI SỐNG XÃ HỘI

Trong đời sống xã hội, pháp luật đóng vai trò không thể thiếu trong việc điều chỉnh các hành vi, duy trì trật tự, đảm bảo sự công bằng và ổn định. Trong lĩnh vực đầu tư, kinh doanh, các quy định của pháp luật liên quan (kinh doanh, thuế, hợp đồng...) giúp tạo ra môi trường đầu tư minh bạch, công bằng và thúc đẩy sự phát triển bền vững; đảm bảo quyền lợi chính đáng cho các bên thông qua hệ thống các cơ quan tư pháp.

Đối với nền kinh tế vận hành theo cơ chế thị trường, đặc biệt khi đời sống kinh tế - xã hội đã và đang có những thay đổi lớn, thì quan hệ giữa con người với con người không thể chỉ là mối quan hệ trực tiếp, cảm tính, vẫn bị chi phối bởi những nguyên tắc và chuẩn mực của sự phát triển đơn thuần về đạo đức như trước đây; mà còn được bổ sung những chuẩn mực, những giá trị mới, như tính kinh tế, tính hiệu quả trong quan hệ công việc.

Thực tế những năm vừa qua cho thấy, hệ thống pháp luật và việc thi hành pháp luật ở nước ta đã có những tác động rõ rệt đến đời sống xã hội và pháp luật góp phần rất lớn trong việc hình thành ý thức tôn trọng và chấp hành những quy phạm chung, giúp con người có những hành vi ứng xử văn minh, phù hợp với chiều hướng phát triển tiến bộ của thời đại. Nhìn chung, hoạt động thi hành pháp luật đã được quan tâm nhiều hơn, tốt hơn. Vai trò của pháp luật trong tổ chức hoạt động của Nhà nước, cũng như trong quản lý xã hội ngày càng được đề cao. Chính phủ và các Bộ, cơ quan ngang Bộ, cơ quan thuộc Chính phủ đã và đang tập trung hơn vào việc quản lý, điều hành vĩ mô và năng động giải quyết những vấn đề lớn, quan trọng; cải cách hành chính tiếp tục được chú trọng và bước đầu đạt kết quả tích cực; các chủ trương, đường lối của Đảng về cải cách pháp luật, cải cách tư pháp được thể chế trong Hiến pháp, pháp luật và được triển khai nghiêm túc, hiệu quả. Dưới

sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam, nhiều quy định và văn bản pháp luật mới ban hành đã được thi hành có hiệu quả trong cuộc sống, phát huy được vai trò tác dụng của pháp luật đối với sự nghiệp xây dựng, bảo vệ và phát triển đất nước, làm cho “*Môi trường đầu tư, kinh doanh, tiềm lực, quy mô và sức cạnh tranh của nền kinh tế tiếp tục được nâng lên. Chính trị, xã hội ổn định, đời sống của nhân dân được cải thiện rõ rệt. Các lĩnh vực an sinh xã hội, y tế, giáo dục - đào tạo, khoa học - công nghệ, bảo vệ môi trường, phát triển văn hoá, xây dựng con người Việt Nam, v.v. có nhiều chuyển biến tích cực, có mặt khá nổi bật*”^[1], dân ta ngày càng giàu, đất nước ngày càng phát triển hùng mạnh, dân chủ được mở rộng, xã hội từng bước công bằng, văn minh hơn. Đúng như Đảng ta nhận định: “*Đất nước ta chưa bao giờ có được cơ đồ, tiềm lực, vị thế và uy tín quốc tế như ngày nay*”^[2]

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, việc tổ chức thực hiện pháp luật vẫn còn một số tồn tại, hạn chế. Trong đó có thể thấy, hệ thống pháp luật hiện nay chưa thực sự bảo đảm tính thống nhất, đồng bộ, vẫn còn tình trạng nhiều hình thức văn bản, nhiều cơ quan có thẩm quyền ban hành, nhiều quy định pháp luật chồng chéo, mâu thuẫn và thiếu tính khả thi. Trong khi đó, công tác tổ chức thi hành pháp luật vẫn là khâu yếu, chưa kịp thời đáp ứng yêu cầu thực tiễn của công cuộc xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền XHCN; chế tài pháp lý chưa thực sự nghiêm khắc, khả thi, hiện tượng “nhờn”, coi thường pháp luật vẫn diễn ra. Vẫn còn một số quy định pháp luật chưa được thi hành hoặc thi hành chưa nghiêm. Văn kiện Đại hội XIII của Đảng cũng đã thẳng thắn thừa nhận việc “*Chấp hành pháp luật nhìn chung chưa nghiêm; kỷ cương, phép nước có nơi, có lúc còn bị xem nhẹ, xử lý vi phạm pháp luật chưa kịp thời, chế tài xử lý chưa đủ sức răn đe. Cải cách hành chính, cải cách tư pháp chưa đáp ứng đầy đủ yêu cầu phát triển đất nước*”^[3].

Việc thực hiện mục tiêu xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa phụ thuộc

vào rất nhiều vào các yếu tố cơ bản như: Phải xây dựng được hệ thống pháp luật hoàn thiện, được thực hiện nghiêm minh, nhất quán; Nâng cao ý thức thượng tôn Hiến pháp và pháp luật; tôn trọng, bảo đảm, bảo vệ hiệu quả quyền con người, quyền công dân; phải có nền hành chính, tư pháp chuyên nghiệp, pháp quyền, hiện đại; bộ máy nhà nước hoạt động hiệu lực, hiệu quả; đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức có đủ phẩm chất, năng lực, thực sự chuyên nghiệp, liêm chính; trình độ văn hóa pháp luật và ý thức của người dân đạt tới sự hiểu biết, tự giác cao, các cơ quan giám sát thi hành pháp luật nghiêm minh... Trong những yếu tố trên, yếu tố nào cũng có vai trò quan trọng, bổ sung cho nhau, nhưng suy cho cùng, hệ thống pháp luật hoàn thiện có đến được với người dân hay không, nhân dân có hiểu biết và tự giác thực hiện hay không là vấn đề quyết định nhất. Nếu luật pháp vẫn chỉ là những văn bản trên giấy, không đi vào cuộc sống và không hình thành được ý thức pháp luật của người dân thì không những xã hội không phát triển mà pháp luật vô hình trở thành vật cản, kìm hãm sự phát triển của xã hội. Cho nên mới nói: Vấn đề có tính then chốt là pháp luật phải đi vào cuộc sống và như vậy thì mới phát huy được giá trị của pháp luật.

Chúng ta đang xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa; mà Nhà nước đó đòi hỏi phải có một hệ thống pháp luật hoàn chỉnh, để thực hiện quản lý nhà nước, quản lý xã hội theo pháp luật. Tuy nhiên, không phải cứ ban hành được nhiều đạo luật thì sẽ có nhà nước pháp quyền mà pháp luật ban hành phải được thực thi hiệu quả, làm thước đo, chuẩn mực cho hành vi ứng xử của mọi cơ quan, tổ chức, cá nhân; ý thức thượng tôn pháp luật phải từng bước trở thành thói quen, nếp nghĩ và được thực hành một cách tự nhiên, chủ động như phong tục, tập quán vậy. Cho nên có thể nói, hiệu quả thực thi pháp luật cũng là “thước đo” về sức mạnh của một nhà nước. Với nước ta, nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật theo tinh thần Văn kiện Đại hội XIII của Đảng là một trong những điều kiện để: “*Nâng cao năng lực lãnh đạo, năng lực cầm quyền và sức chiến đấu của Đảng; xây dựng Đảng và hệ thống chính trị trong sạch, vững mạnh*

toàn diện; củng cố, tăng cường niềm tin của nhân dân đối với Đảng, Nhà nước, chế độ xã hội chủ nghĩa; khơi dậy khát vọng phát triển đất nước phồn vinh, hạnh phúc, phát huy ý chí và sức mạnh đại đoàn kết toàn dân tộc kết hợp với sức mạnh thời đại; đẩy mạnh toàn diện, đồng bộ công cuộc đổi mới, công nghiệp hoá, hiện đại hoá; xây dựng và bảo vệ vững chắc Tổ quốc, giữ vững môi trường hoà bình, ổn định; phấn đấu đến giữa thế kỷ XXI, nước ta trở thành nước phát triển, theo định hướng xã hội chủ nghĩa”^[4].

Trong công cuộc đổi mới đất nước hiện nay, việc tăng cường vai trò của pháp luật được đặt ra như một tất yếu khách quan. Điều đó không chỉ nhằm mục đích xây dựng một xã hội có trật tự, kỷ cương, văn minh, mà còn hướng đến bảo vệ và phát triển các giá trị chân chính, trong đó có ý thức, đạo đức. Pháp luật càng chặt chẽ, càng đầy đủ và được thi hành nghiêm chỉnh thì đạo đức càng được đề cao, đồng thời khả năng điều chỉnh và giáo dục của đạo đức càng được mở rộng và ảnh hưởng một cách toàn diện, tích cực đến mọi hành vi, mọi mối quan hệ giữa con người với con người, giữa con người với xã hội. Một hệ thống pháp luật hoàn chỉnh, thể hiện đúng đắn ý chí và nguyện vọng của số đông, phù hợp với xu thế vận động của lịch sử sẽ góp phần thúc đẩy sự phát triển và tiến bộ xã hội.

Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa phải tích cực đưa pháp luật vào đời sống, hình thành và phát triển ý thức pháp luật. Nhưng muốn đưa pháp luật đi nhanh vào cuộc sống thì điều không kém quan trọng là phải đưa cuộc sống vào pháp luật; hạn chế luật “ống”, luật “khung”. Theo quy định hiện hành, khi trình hồ sơ dự án luật, nếu có các điều luật giao Chính phủ quy định chi tiết thi hành, cơ quan chủ trì soạn thảo phải chuẩn bị cả dự thảo nghị định trong hồ sơ đề Quốc hội xem xét luận.

GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ TỔ CHỨC THỰC THI PHÁP LUẬT

Việc nâng cao hiệu quả tổ chức thực thi pháp luật vẫn là vấn đề cấp thiết hiện nay. Để

thực hiện được điều này, theo các chuyên gia, cần tiến hành các giải pháp cơ bản sau:

1. Nâng cao nhận thức và tinh thần thượng tôn Hiến pháp và pháp luật trong đời sống xã hội. Thượng tôn Hiến pháp và pháp luật không chỉ xây dựng, hoàn thiện Hiến pháp, pháp luật mà còn phải tập trung tổ chức thi hành Hiến pháp, pháp luật nghiêm minh, hiệu lực, hiệu quả. Đã đến lúc đất nước ta phải *“Thực hiện bước chuyển hướng chỉ đạo chiến lược từ việc đặt trọng tâm vào việc xây dựng và hoàn thiện pháp luật sang hoàn thiện và tổ chức thực thi pháp luật, bảo đảm tính nghiêm minh của pháp luật, tính liên thông, gắn kết mật thiết giữa công tác xây dựng và tổ chức thi hành pháp luật”*,^[5] để pháp luật phát huy được vai trò, tác dụng thực sự của mình trong đời sống nhà nước và xã hội.

2. Muốn nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật thì trước hết phải không ngừng hoàn thiện, nâng cao chất lượng hệ thống pháp luật. Văn kiện Đại hội Đảng XIII đã quán triệt phải nhanh chóng *“xây dựng được hệ thống pháp luật thống nhất, đồng bộ, khả thi, công khai, minh bạch, ổn định, có sức cạnh tranh quốc tế, lấy quyền và lợi ích hợp pháp, chính đáng của người dân là trung tâm, thúc đẩy đổi mới sáng tạo, bảo đảm yêu cầu phát triển bền vững kinh tế, xã hội và quốc phòng, an ninh trong điều kiện mới”*^[6], *“Tiếp tục hoàn thiện và nâng cao chất lượng thể chế, pháp luật đầy đủ, đồng bộ, hiện đại, hội nhập, ổn định, cụ thể, minh bạch”*^[7]. Hoàn thiện hệ thống pháp luật theo hướng tăng tính phù hợp, tính khả thi của các quy định pháp luật.

Theo đó, cần tiếp tục: Đổi mới tổ chức và hoạt động của Quốc hội theo hướng tăng số lượng, chất lượng và kỹ năng xây dựng luật của đại biểu Quốc hội chuyên trách. Cùng cố, nâng cao đội ngũ những người trực tiếp tham gia soạn thảo văn bản quy phạm pháp luật thuộc các bộ, ban ngành, mà đặc biệt là Bộ Tư pháp, cơ quan trực tiếp tham gia soạn thảo nhiều dự án luật, pháp lệnh..., thực hiện việc thẩm định nhiều văn bản quy phạm pháp luật. Đây

là công tác rà soát, hệ thống hóa pháp luật, nhất là hoạt động pháp điển hóa, thậm chí cần xây dựng những tổng tập luật lệ về một số lĩnh vực nhất định. Kiên quyết loại bỏ những quy định trùng lặp giữa các văn bản quy phạm pháp luật về cùng một vấn đề, có như vậy sẽ thuận lợi hơn cho hoạt động xây dựng pháp luật nói riêng và các hoạt động thi hành, bảo vệ pháp luật nói chung. Nâng cao trách nhiệm chính trị và trách nhiệm pháp lý đối với mỗi cơ quan nhà nước trong quá trình soạn thảo, ban hành văn bản quy phạm pháp luật. Đây là công việc *“Xây dựng, hoàn thiện khung khổ pháp lý, thử nghiệm cơ chế, chính sách đặc thù để thúc đẩy quá trình chuyển đổi số, kinh tế số, phát triển các mô hình kinh tế mới, khởi nghiệp sáng tạo, cung cấp dịch vụ công, quản lý và bảo vệ môi trường...”*^[8], đáp ứng nhu cầu phát triển của đất nước trên các phương diện, theo kịp trình độ phát triển của thế giới.

3. Tiếp tục cải cách, hoàn thiện bộ máy nhà nước theo tinh thần nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa của nhân dân, do nhân dân, vì nhân dân. Trách nhiệm tổ chức thi hành pháp luật là thuộc bộ máy, các cơ quan, nhân viên nhà nước, những người có trách nhiệm. Đây là công cuộc xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa trên các mặt: *“Hoàn thiện thể chế, chức năng, nhiệm vụ, phương thức và cơ chế vận hành, nâng cao hiệu lực, hiệu quả của Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa”*.^[9] Đồng thời *“Xác định rõ hơn vai trò, vị trí, chức năng, nhiệm vụ và quyền hạn của các cơ quan nhà nước, thực hiện tốt chức năng của Nhà nước, giải quyết đúng đắn mối quan hệ giữa Nhà nước, thị trường và xã hội”*^[10]...

4. Nâng cao chất lượng và trách nhiệm của đội ngũ cán bộ, công chức nhà nước trong việc thi hành pháp luật và tổ chức thi hành pháp luật. Đây là yếu tố quyết định đến chất lượng của hoạt động thi hành, áp dụng pháp luật. Cần nhanh chóng xây dựng đội ngũ cán bộ, công chức, viên chức *“có tính chuyên nghiệp cao, có năng lực sáng*

tạo dựa trên cơ chế cạnh tranh về tuyển dụng, chế độ đãi ngộ và đề bạt; có phẩm chất đạo đức tốt và bản lĩnh chính trị vững vàng. Quy định rõ và đề cao trách nhiệm của người đứng đầu; có cơ chế khuyến khích, khơi dậy tinh thần cống hiến vì đất nước, tạo động lực và áp lực để mọi cán bộ, công chức, viên chức hoàn thành tốt nhất nhiệm vụ được giao, tận tụy phục vụ nhân dân; có cơ chế bảo vệ cán bộ đổi mới, sáng tạo, dám nghĩ, dám làm, dám đột phá, dám chịu trách nhiệm vì lợi ích chung”^[1].

5. Tăng cường phổ biến, giáo dục pháp luật, nâng cao ý thức pháp luật, văn hoá pháp lý cho cán bộ, đảng viên, công chức nhà nước và mọi tầng lớp nhân dân, phát huy tính năng động, sáng tạo của các tổ chức chính trị, xã hội, nghề nghiệp vào việc thiết lập kỷ cương, trật tự an toàn xã hội, xây dựng nếp sống văn minh, tạo thói quen “sống, làm việc theo pháp luật” trong các cơ quan nhà nước và trong toàn xã hội là một trong những điều kiện quan trọng để nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật.

6. Thường xuyên kiểm tra, giám sát, theo dõi việc thi hành pháp luật, xử lý nghiêm minh mọi vi phạm pháp luật. Tăng cường công tác kiểm tra, giám sát của các tổ chức chính trị - xã hội và nhân dân. Thực hiện tốt quy chế dân chủ ở cơ sở, tạo điều kiện để nhân dân tham gia quản lý xã hội, thảo luận và quyết định những vấn đề quan trọng của địa phương và của đất nước.

7. Đầu tư các nguồn lực thoả đáng cho hoạt động thi hành pháp luật, thực hành tiết kiệm, chống tham nhũng, lãng phí trong các hoạt động pháp luật. Trong đó coi trọng đầu tư về nguồn lực con người, bố trí, lựa chọn những cán bộ, công chức có đức, có tài cho các cơ quan chịu trách nhiệm tổ chức thi hành pháp luật.

8. Nâng cao vai trò lãnh đạo của Đảng, sự gương mẫu của đảng viên và các tổ chức đảng trong thi hành pháp luật. Đây là điều kiện vô cùng quan trọng trong việc nâng cao hiệu quả thi hành pháp luật ở nước ta./.

[1] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, tr.21

[2] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.25

[3] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.89-90

[4] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.111-112

[5] Quyết định số 225/QĐ-TTg ngày 4/2/2016 của Thủ tướng Chính phủ phê duyệt Kế hoạch cải cách hành chính nhà nước giai đoạn 2016-2020

[6] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd,

tr.285

[7] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.222-223

[8] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.223

[9] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XII*, Nxb Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2016, tr.175

[10] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.284-285

[11] Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, tập 1, Sđd, tr.288